

Mohammad Fazlhashemi: *Occidentalism. Idéer om väst och modernitet bland muslimska tänkare*. Studentlitteratur 2005. 154 sider.¹

Varför hatar de oss så mycket? Detta är en fråga som medier i USA ställt med jämna mellanrum sedan 11 september 2001. I våras aktualiserades den också för danskarna. I svenska medier har man frågat sig om de muslimska protesterna mot teckningar i den danska Jyllandsposten är början på ett civilisationernas krig mellan ”väst” och ”islam”. Vad vi ser är en polarisering av föreställningar; Icke-muslimska européers och nordamerikaners föreställningar om islam och muslimer, och muslimers föreställningar om ”Väst”. De förra har blivit idéhistoriskt behandlade i ett stort antal böcker och artiklar. Temat fick ett ordentligt uppsving efter litteraturvetaren Edwards Saids numera klassiska bok *Orientalism*. De senare har inte rönt riktigt lika mycket uppmärksamhet, vilket är beklagligt. Dessa föreställningar är nämligen en viktig ingrediens i förklaringen till varför till exempel några teckningar i en dansk dagstidning eller ett tal av påven vid ett tyskt universitet kan väcka så starka reaktioner runt om i den muslimska världen.

Idéhistorikern Mohammad Fazlhashemi ger i sin bok *Occidentalism. Idéer om väst och modernitet bland muslimska tänkare* en genomgång av ett antal muslimska tänkares syn på Västvärlden, och

framför allt Europa, med fokus på 1700-talet och framåt. Geografiskt fokuserar författaren Mellanöstern och Nordafrika, med viss övervikt på Persien/Iran. Han har i många fall gått direkt till källorna, på originalspråk. Det är enskilda personer och deras tankar som dominerar framställningen, och de får exemplifiera vad Fazlhashemi menar är större idéhistoriska trender. Upplägget är kronologiskt och mest utrymme ägnas åt 1900-talet (ca 100 av totalt 130 sidor). Författarens grundläggande poäng är att det inte går att tala om en, enda muslimsk uppfattning om Väst och modernitet, utan pekar på hur bilden har förändrats genom historien; från ointresse nedlåtenhet och exotism, till beundran och anammande och vidare till avståndstagande och till och med hat. Men här finns även exempel försök till integration av element från den europeiska idéhistorien och islam. Fazlhashemi kopplar ofta dessa förändrade bilder till större ekonomiska och politiska skeenden. Han visar även hur bilder av väst i många fall fungerat som ett sätt att reflektera över och kritisera interna politiska skeenden. Det finns något befriande i bokens försök att skissera 1300 års idéhistoria på drygt 130 sidor. De stora dragen prioriteras, utan att författaren för den skull undviker detaljer. Upplägget att hänga upp skeendet på specifika personer fungerar till stor del. Det man möjligtvis kan invända något mot är den övervikt som finns på iranska, och shiitiska tänkare.

Det sista, och överlägset mest omfattande (50 sidor) kapitlet i boken ägnas åt vad Fazlhashemi benämner ”post-islamistiskt” tänkande. Detta tänkande karakteriseras av en kritisk hållning

¹ Anmeldelsen kan også læses på <http://www.islamologi.se>

gentemot den religiösa traditionen och källorna, och försök till nytolkning av dessa i ljuset av idétraditioner sprungna framför allt ur upplysningen: demokrati, mänskliga rättigheter, jämlikhet, åtskillnad mellan religion och politik och privatisering av religionen. Man läser mellan raderna att författaren personligen är positivt inställd till det post-islamistiska tänkandet. Bland europeiska och amerikanska intellektuella har också denna typ av ”liberal islam” rönt stor uppmärksamhet. Frågan är om denna uppmärksamhet står i proportion till trendens faktiska inflytande. Dess företrädare är utan tvekan skarpa tänkare, men deras inflytande utanför akademiska kretsar är marginellt. I boken framstår post-islamisterna som en motvikt till det islamistiska tänkande som Fazlhashemi också presenterar, och som fick sitt uppsving under andra hälften av 1900-talet. Islamister intar, i författarens beskrivning, en överväldigande negativ hållning gentemot ett imaginärt ”Väst” som sinnebilden för moraliskt förfall, högmod, ny-kolonialism och respektlöshet. Det finns en spridd föreställning i dagens muslimska värld om detta ”Väst”, och framför allt USA och president Bush, som svurna fiender till islam. Varje form av militär aggression riktad mot muslimer tolkas som en del av en enda stor anti-islamisk konspiration. Detsamma gäller företeelser som slöjförbud i franska skolor, murbygge på palestinska områden, danska muhammedteckningar och uttalanden från Benedictus XVI. Detta konspiratoriska tänkande, och framför allt dess sociala, ekonomiska och politiska grunder, kunde ha fått lite mer utrymme i boken.

På det stora hela är *Occidentalism* en behändig introduktion till en mycket viktig fråga. Jag personligen tror inte på något stundande ”civilisationernas krig”. Men det är uppenbart att det finns en växande klyfta av misstänksamhet mot och negativa föreställningar om ”den andre” hos många muslimer och icke-muslimer i dagens värld. En bok som *Occidentalism* ger perspektiv på problematiken, bidrar till förståelsen av dess grunder, samt pekar på existensen i den muslimska världen av andra synsätt än de konfrontationsorienterade som media vanligtvis uppmärksammar.

Jonas Svensson

Islamolog och lektor i religionsvetenskap
Högskolan i Halmstad